

הלכות מעשיות

שיעורו של מורנו הגאון הרב מצליח-חי מאזוז שליט"א

גליון קצ"ז

שודר בערוץ "קול ברמה" בתכנית "בית ההוראה"

העלון מוקדש לע"נ גאון עוזנו עטרת תפארת הפוסקים מרן רבנו עובדיה יוסף בן גורג'יה זצוק"ל

הלכות מוקצה (ג')

נושאי השיעור:

טלטול עצמות וקליפות. טלטול על ידי מגב או מגב שיש. דין מוקצה בתרופות. דין בסיס בתרופות המונחות בארון. קריאת עיתונים וטלטולם בשבת. טלטול קבלות בשבת. דין משחקים בשבת. בגד רטוב או מלוכלך. טלטול בעלי חיים. טלטול בעלי חיים בזמן שיש להם צער. ליטוף חיות מחמד. טלטול גביע מעדן מרוקן. מעלת החזקת התורה, ובפרט בישיבת "כסא רחמים".

טלטול עצמות וקליפות

א. שאלה: קליפות המונחות על השיש או על השולחן, וכן עצמות עוף שנשארו בצלחת, האם מותר לפנותם לאשפה?
תשובה: כאשר רוצים להוציא דבר מצלחת אוכל, ראשית יש לבדוק שאין כאן חשש בורר, כגון שהעצמות מובדלים ומרוחקים מעט מהאוכל שבצלחת.
לגבי איסור מוקצה – יש חילוק בין דברים הראויים למאכל בהמה, לבין דברים שאינם ראויים למאכל בהמה.
 וכמו שכתב מרן בשלחן ערוך (סימן שח סעיף כז): עצמות שראויים לכלבים וקליפים שראויים למאכל בהמה, מותר להעבירם מעל השולחן. אבל אם אין הקליפים ראויים למאכל בהמה אסור לטלטלם, אלא מנער את הטבלא והם נופלים. ואם היה צריך למקום השלחן, אפילו אין עליה אלא דברים שאינם ראויים למאכל בהמה, מותר להגביה ולטלטלם.

והיינו שדברים הראויים למאכל בהמה מותר לטלטלם בידיו, ואילו דברים שאינם ראויים למאכל בהמה אסורים בטלטול כדרכו אלא יטלטלם בטלטול מן הצד.
 ואף לאדם שאין ברשותו כלב מותר לטלטל העצמות, וכמבואר בשלחן ערוך שם (סעיף כט) שכל שהוא ראוי למאכל חיה ועוף המצויים, מטלטלים אותו. ואם אינו ראוי אלא למאכל חיה ועוף שאינם מצויים, אם יש לו מאתו מין חיה או עוף – מותר לטלטל מאכל הראוי לאותו המין, ואם לאו אסור.
 לפי זה כיון שבכל עיר ועיר יש כלבים וחתולים, מותר לטלטל עצמות רכות וקליפות בידיו. (וע"ע במנוחת אהבה ח"א פי"ב סל"ה).
 אבל לא כל העצמות מותרים בטלטול. יש עצמות קשות, כמו רגל של בהמה וכדומה, שלפי הנשמע גם כלבים אינם יכולים לאוכלם, ואותם מותר לטלטל רק על ידי טלטול מן הצד,

בתרופות שמרפאות, יש חילוק בין החולים. חולה שחלה כל גופו ונפל למשכב, מותר ליטול תרופות. אולם חולה שלא נפל למשכב, אסור ליטול תרופות. (ש"ע סימן שכח ס"א וסי"ז).

אנטיביוטיקה, גם חולה שלא נפל למשכב, אם התחיל לקחת את התרופה לפני השבת רשאי להמשיך לקחתה בשבת. הרופאים אומרים שאם מפסיקים בנטילת האנטיביוטיקה לפני סוף הזמן, זה עלול לדרדר חלילה את המצב, כי ההפסקה גורמת לחיידקים להיות עמידים יותר נגד תרופות. ולכן מותר להמשיך לקחתה בשבת.

אבל אם אין חשש כזה, אסור לחולה שלא נפל למשכב ליטול תרופות.

מוקצה - בעיה נוספת שיש לכאורה בנטילת תרופות, ואפילו משככי כאבים, היא איסור מוקצה.

אדם היה בריא בערב שבת, ולכאורה התרופה הזו מוקצה בשבילו, כי אינה ראויה עבורו.

אולם במציאות חולה שאין בו סכנה הוא מצוי בעיר, ולכן מותר לטלטל תרופות מחמת שראויים לחולים המצויים.

והוא הדין גם לתרופות ומשחות שמותרות בשימוש באיזה דרך לחולה שאין בו סכנה, שמותרות בטלטול בשבת ואין עליהם תורת מוקצה.

לפיכך למעשה בדין טלטול התרופות בשבת, יש ג' סוגי תרופות: האחד הוא משככי הכאבים שלא נכללים בגדר תרופות, ומותר ליטלם בשבת. השני הוא תרופות לחולה שאין בו סכנה ונפל למשכב, ומותר ליטלם בשבת. והסוג השלישי הוא תרופות שאין כל אופן המותר להשתמש בהם בשבת.

דוגמא לסוג האחרון הוא משחה בשם דקטרין, משחה המיועדת לטיפול באקזמה ברגל. משחה זו אינה מיועדת לחולה שנפל למשכב, ואין אופן המותר להשתמש בה בשבת.

כפי שהזכרנו, אין בתרופות מהסוג הראשון והשני חשש מוקצה, כי חולה שאין בו סכנה הוא דבר מצוי.

דהיינו על ידי חטיפה של כף או מזלג וכדומה, ולא בידו ממש. (משנ"ב. ואם יש בהם מלח, מותר לטלטלם בידים. וכ"כ בחוט שני פרק ס' סק"א).

טלטול קליפות על ידי מגב

ב. שאלה: האם מותר לטלטל עצמות קשים שהם מוקצה, על ידי מגב רגיל או מגב של שיש?

תשובה: מותר לטלטל מוקצה בטלטול מן הצד. והיינו לטלטל המוקצה על ידי דבר אחר, כשהטלטול הוא לצורך דבר המותר כגון נקיון השיש או השלחן וכדומה.

ומכל מקום יש אומרים שטלטול על ידי מגב הוא דרך טלטולו הרגיל, ולכן נחשב כידא אריכתא ואסור.

ויש מקילים, שאף על ידי מגב ומטאטה הוא בכלל טלטול מן הצד. ויסוד המחלוקת בדברי הראשונים בטעם שמותר לטאטא ולכבד את הבית בשבת, יש שכתבו מטעם זהו טלטול מן הצד, ויש שהיקלו רק מטעם גרף של רעי, ולפי זה אם אינו גרף של רעי אסור. (עי' בבאה"ל סימן שלז ס"א ד"ה ויש מחמירין, ובשו"ת תפלה למשה ח"א סימן נה, ומנוחת אהבה ח"א פי"ג ס"י).

הדרך המותרת לכל הדעות, לטלטל על ידי דבר שאין דרכו לטלטל כך, כגון על ידי כף או מזלג (עי' משנ"ב ס"ק קט"ו).

דין מוקצה בתרופות

ג. שאלה: אדם שהוצרך בשבת לתרופה מארון התרופות, התרופה נמצאת תחת תרופות ומשחות אחרות, ויתכן שעל מנת למצוא את התרופה המבוקשת יהיה עליו להזיז תרופות אחרות, האם מותר להוציאה בשבת?

תשובה: יש בשאלה הזו כמה נידונים:

עצם השימוש בתרופות בשבת – מן הדין אסור ליטול תרופות בשבת אלא אם כן בכמה אופנים:

יש תרופות שרוב הפוסקים בדורנו מתירים ליטלם בשבת, וכמו אקמול, נורופן ועוד משככי כאבים, שמרן הגר"ע יוסף ע"ה התיר ליטול אותם. כך כתב גם הגאון הרב וואזנר זצ"ל, ולהבדיל בין החיים מרן ראש הישיבה שליט"א.

והטעם, מפני שמשככי הכאבים אינם בכלל תרופה שייעודה לרפאת, רק לשכך הכאבים.

לגבי עיתונים, יש לדון בדבר. כי אמנם הרמ"א (סימן שז ס"א) כתב שבני אדם שסיפור שמועות ודברי חידושים הוא עונג להם, מותר לספרם בשבת כמו בחול. ולפי זה לכאורה יש ללמוד מכאן להתיר לקרוא עיתונים. אלא שמרן בשלחן ערוך (סעיף טז) כתב שספרי מלחמות אסור לקרות בהם בשבת, ולפי זה נראה שהרמ"א לא התיר אלא בסיפור בעל פה ולא מתוך הכתב (מאמר מרדכי סימן שו סק"ט). אבל בשו"ת שבות יעקב (ח"ג סימן כג) התיר לקרוא עיתונים, ומרן אסר לקרוא ספרי מלחמות שעברו, אבל לקרוא על מנת לדעת דברים חדשים שאירעו. ובשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סימן קסב) כתב שראוי לאסור, היות שיש בסוף העיתון עניני סחורות ומשא ומתן, שבודאי אסור לקרוא בהם בשבת. ומשמע שלולי זאת שיש שם עניני משא ומתן היה מותר לקרוא בהם בשבת. וכן דעת מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן שו אות יא) ובמשנה ברורה (סימן שז ס"ק סג).

ובשו"ת אור לציון (ח"ב פכ"ה ס"ו) ובמנוחת אהבה (פ"י סל"ו) כתבו לאסור לקרוא בעיתון אף אם אין מודעות פרסומת בעניני משא ומתן. בפרט שבעיתונים שבזמננו יש מודעות כמעט בכל עמוד ועמוד שבעיתון.

אמנם בספר ישמח לב גאגין (סימן יח) התיר לקרוא עיתונים בשבת. וכן דעת מרן ראש הישיבה שליט"א. וכן דעת מרן הגר"ע יוסף (חזון עובדיה שבת ח"ג עמוד לב).

ויש לעורר שלכל הדעות יש להזהר ולא לקרוא את המודעות. רבים אינם נזהרים בזה, ותוך כדי קריאה הם גם מעיפים מבט במודעות המסחר, ונכשלים בקריאת שטרי הדיוטות.

וכמו כן יש עיתונים המיועדים לפרסומות בלבד, והם מוקצה גמור ואין שום היתר לטלטלם.

וכמו כן עיתונים חילוניים שיש בהם תמונות שקף ותועבה ודברי כפירה וזלזול בתורה ולומדיה, אסור לקרוא בהם ומחמת כן אסור לטלטלם.

ומאד צריך להזהר שלא יקראו בעיתון חילוני, ויש לטרוח להשליכו לפח על ידי טלטול מן הצד וכדומה. ויש לדון אם מותר אפילו לטלטלו בידיים על מנת שלא יכשלו בו, ויעברו

אבל התרופות של הסוג השלישי, שאין להם שום היתר לנטילה בשבת, וכמו דקטרין שאין שום מציאות שיהיה מותר למורחה בשבת, אסורות משום מוקצה.

ולכן אם אדם נצרך ליטול תרופה המותרת בנטילה בשבת, ולפניה יש משחה או תרופה האסורה בנטילה בשבת, אסור להרימה כדי להגיע לתרופה המותרת בנטילה שנמצאת מאחריה. אלא יזיז על ידי כף או חפץ אחר, וזה טלטול מן הצד לצורך דבר המותר.

דין בסיס בתרופות המונחות בארון

אם התרופה האסורה נמצאת על האקמול, ויש לו אפשרות לנער את התרופה האסורה, יש לדון בזה משום בסיס לדבר האסור.

לכאורה ודאי שיש כאן דין בסיס, שהרי התרופה האסורה היתה על התרופה המותרת.

אבל דעת המגן אברהם (סימן שט סק"ו) שאין זה נעשה בסיס, כי אין מקפידים בסדר הנחת התרופות, ונמצא שהתרופה המותרת לא נועדה להיות בסיס לתרופה שעליה, אלא רק במקרה הניחו אותם זו על זו. וכן פסק הרב בן איש חי (ש"ב פ' ויגש סי"ג).

אולם מרן בבית יוסף (סוף סימן שט) הביא שבשו"ת תרומת הדשן (ח"ב סימן קצג) פסק להחמיר. וכך אנו נוקטים¹.

ולפיכך אם יש תרופה של מוקצה על תרופה של היתר, התרופה המותרת נחשבת בסיס לדבר האסור, ואין לטלטלה. ובמקום צורך גדול יש להקל.

קריאת עיתונים וטלטולם בשבת

ד. שאלה: האם מותר לטלטל עיתונים, וכן האם מותר לטלטל קבלות של תרומות?

תשובה: חז"ל אסרו קריאה במסמכים בשבת, ואיסור זה נקרא בשם "שטרי הדיוטות" (סימן שז ס"ג), וכל שאסור לקרותו אסור אפילו לטלטלו (משנ"ב שם ס"ק סב).

¹ וכך פסקו בחזון עובדיה (שבת ח"ג עמ' קלב). ובמנוחת אהבה ח"א (פ"ד ס"ו), ושכן מבואר בכמה ראשונים לאסור. והוסיף שם שבמקום צורך גדול יש להקל, משום שהוא איסור דרבנן. וגם במשנה ברורה (ס"ק יח) כתב שרק במקום הצורך יש להקל.

טעם האיסור מבואר בספר שבלי הלקט השלם (סימן קכא), שאין הגדרה של "כלי" על משחק.

ההגדרה של "כלי" היא דבר המשמש את האדם, וכגון כף, מזלג, כסא וכיוצא. אבל כדור אינו משמש את המשחק בו לשום דבר, אין לו ממשות אמיתית שהוא משמש, ולכן אין לו הגדרה של כלי ואסור לשחק בו בשבת.

לא רק המשחק בו אסור, אלא גם טלטולו ממקום למקום, כי הוא מוקצה מחמת גופו כמו אבן וכסף שאינם כלי. וכך מבואר להדיא במשנה ברורה (ס"ק קנז).

בזמננו שמייצרים את המשחקים במיוחד לשם משחק, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סימן עח) ועוד פוסקים, שגם לספרדים ההולכים לפי הוראות מרן הבית יוסף יש להקל. משום שמרן אסר בכדור הנעשה משברי כלים, אבל אם מייצרים את הכדור בבתי חרושת לשם משחק, יש על זה שם כלי ומותר לטלטלו.

אבל הפוסקים הספרדים לדורותיהם אסרו גם משחקי דמקה וכדומה, ומוכח שהאיסור הוא לא רק על דבר העשוי משברי כלים. ואם כן לספרדים אסור לטלטל בין משחקי כדור ובין משחקי שחמט ודמקה.

כך גם דעת מרן הגר"ע יוסף (חזו"ע שבת ח"ג ובהערה), שהנכון להחמיר בזה משום מוקצה.

ומכל מקום יש דרך להקל: משחקי הדמקה מגיעים בתוך קופסאות מעץ או פלסטיק, לפני השבת ניתן להוציא את כלי המשחק, ולהניח גרעינים שחורים וגרעינים לבנים. כאשר רוצה לשחק בשבת, יניח את הגרעינים השחורים בתפקיד של החיילים השחורים ואת הגרעינים הלבנים בתפקיד של החיילים הלבנים.

הדרך הזו מותרת משום שאין איסור מוקצה באוכל ובכתבי הקודש, ומותר לטלטלם אפילו ללא צורך כלל (ש"ע סימן שח ס"ד).

ולכן אפילו שאין בטלטול של חיילי המשחק שום צורך, מותר לטלטל את "חיילי" האוכל כדי לשחק.

בגד רטוב או מלוכלך

ו. שאלה: האם יש איסור מוקצה בבגד רטוב או מלוכלך?

על איסור מוקצה על מנת שלא יבואו בחורים וילדים לקרוא בו שזה חמור יותר, ועלולים להגיע לעבור על איסורי תורה חמורים ביותר.

ובאמת התירו איסור מוקצה על מנת שלא יעברו איסורים, כגון לטלטל מוקצה מחמת ביזוי כתבי הקודש. וקל וחומר בנידון שלנו, שהרי כאן עלולים להיכשל באיסורים חמורים.

ובגמרא (שבת ד.) אמרו שנח לו לחבר לעבור על איסור קל כדי שחברו לא יעבור על איסור חמור, ובפרט אדם שנסע לחופשה בבית מלון או בית הארחה, ושם יש עיתונים חילוניים שהדבר נגרם על ידי האדם והוא הביא לשם את בני משפחתו.

ועל כל פנים בודאי שיש לטרוח להשליכו לאשפה על ידי טלטול מן הצד וכדומה.

טלטול קבלות בשבת

לגבי קבלות, יש אוסרים קריאה בכל הקבלות של בית הכנסת משום שטרי הדיוטות, ויש מתירים לגבאי לחלק את הקבלות בשבת למתפללים, ולא יבואו לחשוד בגבאי שהוא לקח את הכסף, היות שלא נמצאים כל המתפללים במשך ימי השבוע.

אבל יש קבלות שהאדם רוצה להשתמש בהם לצורך הפחתה בתשלום המיסים (ונקראים "סעיף 46"), קבלות אלו אסורות לכל הדעות, כיון שמטרתן להפחית בתשלום המיסים ונחשבות למוקצה. (ע"פ המבואר בש"ע סימן שז סי"ג).

דין משחקים בשבת

ה. שאלה: נער מתבגר שאין לו חשק כל כך בלימוד תורה, והוא אוהב מאד לשחק שחמט, דמקה וכדומה, האם מותר לאביו לומר לו שאם ילמד אתו חצי שעה הם ישחקו יחד דמקה בשבת?

תשובה: כתב מרן בשלחן ערוך (סימן שח סמ"ה) שאסור לשחק בשבת ויום טוב בכדור (ומקורו בדברי האגור בשם שבלי הלקט). מאידך הרמ"א כתב, שיש מתירים ונהגו להקל.

ובשו"ת שבט הלוי ח"א סימן סב ובחזון עובדיה שבת ח"ג. וכ"פ במנוחת אהבה ח"א פי"ב סע"ו. וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ג סימן לג ובשו"ת מגדנות אליהו ח"ב סימן נו והערה ו').

טלטול בעלי חיים

ז. שאלה: האם מותר להאכיל תוכי אכילת יד בשבת?

תשובה: אסור לטלטל בהמה חיה ועוף (ש"ע סימן שח סל"ט).

מותר לטלטל אך ורק כלי, או אוכל וספרי הקודש, אבל בהמה חיה ועוף אינם כלי ואסור לטלטלם כלל. לכן אסור להאכיל תוכי האכלת יד, או לטלטל כל חית מחמד שהיא בשבת. ראיתי הרבה בני תורה שאינם מודעים להלכה הזו, ויש להיזהר ולהזהיר על כך.

טלטול בעלי חיים בזמן שיש להם צער

ח. שאלה: כלב שעשועים שרגלו שבורה והוא מתקשה ברידה במדרגות, וצריך להוציאו כדי שיעשה את צרכיו, ואם לא נגרם לו צער גדול. האמא אינה שומרת תורה ומצוות והיא תוריד אותו במעלית, ואם אני אוריד את הכלב במדרגות אצטרך לטלטלו, כיצד עלי לנהוג?

תשובה: מבואר בשלחן ערוך (סימן שח סל"ט) שאסור לטלטל בהמה חיה ועוף. ואיסור זה קיים גם במקום צער בעלי חיים. (עי' משנ"ב סימן שה סק"ע).

אבל התירו לטלטל את הבהמה באופן חלקי במקום צער בעלי חיים. כמו שכתב מרן בשלחן ערוך (סימן שח ס"מ): כל בהמה חיה ועוף, מדדים אותם בחצר. (כלומר, במקום שאין חשש של טלטול ברשות הרבים). דהיינו שאוחז בצווארם ובצדדים ומוליכן, אם צריכים בעלי החיים לכך. ובלבד שלא יגביה אותם לגמרי בענין שייעקרו רגליהם מן הארץ, שהרי הם מוקצים ואסורים לטלטל.

כלומר, במקום צער בעלי חיים, מותר לדדות אותם למרות שזה טלטול במקצת (משנ"ב ס"ק קנא).

במקרה שלפנינו, שרגלו של הכלב שבורה, מותר לסייע לכלב ולאחוז במקום רגלו השבורה כדי שיוכל לעלות

תשובה: אם הבגד ראוי ללבישה בתוך הבית, כגון שהתלכלך רק מעט, מותר לטלטלו כדין כלי שמלאכתו להיתר.

גם חולצה שהתלכלכה, מותר לטלטלה כיון שעדיין ראוייה ללבישה בתוך הבית. אמנם אין יוצאים בחולצה מלוכלכת חוץ לבית, ואמרו רבותינו (שבת קיד). שתלמיד חכם שיש לו רבב על בגדו ויוצא לחוץ חייב מיתה בידי שמים, שנאמר וכל משנאי אהבו מות, ודרשו אל תקרי משנאי אלא משנאי. מכל מקום מאחר ואפשר ללבוש החולצה בתוך הבית, או לעשות בה שימוש כל שהוא, אין איסור מוקצה.

אבל בגד שהתלכלך כל כך באופן שאין שום שימוש לעשות בו, הרי הוא מוקצה. שאף שכתב מרן בש"ע (סימן שח ס"ז) ששברי כלים שראויים לשום מלאכה מותר לטלטלם, מכל מקום אם אין שום שימוש אין היתר לטלטלם.

לגבי בגדים רטובים – יש בזה שני אופנים. אם הבגד רטוב מאד אין לטלטלו מחשש שמא יסחוט, ומותר רק על ידי שני בני אדם.

אבל אם הבגד רטוב רק בכניסת השבת, ובמהלך השבת הוא יספיק להתייבש, אינו נחשב למוקצה ומותר לטלטלו כאשר יתייבש.

אמנם לכאורה בזמן בין השמשות הוא היה מוקצה, כי אסור לטלטל בגד רטוב, ומיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא (וכן פסק במשנ"ב סימן שח ס"ק סג).

אבל להלכה מותר לטלטל את הבגד בשבת אחר שהתייבש. ולא אומרים מיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא, כיון שגמרו בידי אדם, כלומר שדבר זה עשוי להיות מתוקן ולא צריך לעשות בו מעשה כדי לתקנו, וכל דבר שגמרו בידי אדם אין בו משום מיגו דאיתקצאי.

ועוד, שבאמת בגד רטוב לא היה מוקצה גם בבין השמשות. כי מותר לטלטל בגד רטוב על ידי שני בני אדם, באחד משני האופנים, או ששניהם מטלטלים אותו יחד, או שאחד יטלטלו וחברו ישגיח עליו שלא יסחטנו. נמצא שבבין השמשות הבגד כלל לא היה מוקצה, ולפיכך אין שום איסור לטלטלו לאחר שהתייבש. (וכ"פ בשו"ת מנחת יצחק ח"א סימן פא,

לעומת זאת גביע של מעדן, לבן וכיוצא בזה, לא נשתנה שמו בשעת הריקון, שגם לפני הריקון וגם לאחריו יש לו שם של גביע לבן ולא נשתנה שום דבר בגוף הכלי. השינוי היחיד הוא שקודם לכן היה בו אוכל ואילו כעת אין בו אוכל, ולמעשה הוא לא שבר כלי.

ולכן למעשה, אף על פי שרגילים לזרוקו לאשפה לאחר הריקון, מכל מקום עדיין שם כלי עליו ומותר לטלטלו בשבת. (וכ"פ בחזו"ע שבת ח"ג עמוד קכט).

מעלת החזקת התורה, ובפרט בישיבת "כסא רחמים"

י. השבוע תתקיים ההילולא הגדולה של סבא, מרן ה"איש מצליח". הרב מסר את נפשו ממש על התורה.

התקופה בה הוא חי היתה תקופה קשה מאד לעולם התורה. חברת האליאנס השמידה כל חלקה טובה בארצות המזרח, והיו בודדים שהצליחו לעמוד על המשמר כדי שהיהדות לא תיחדר מטה מטה.

אחד מהם היה מרן האיש מצליח, שייסד את הישיבה בתנוס מתוך קשיים אדירים. הרב עמד על כך שהישיבה תתנהל על טהרת הקודש בלבד. אף שהיו ניסיונות מצד ארגונים אמריקאיים כדי לעזור לישיבה ותוך כדי כך להכניס לימודי חול, הרב התנגד בתוקף ודרש לימודי קודש בלבד.

הקב"ה סייע בידו, והרב זכה להעמיד תלמידי חכמים גדולים. הישיבה אותה ייסד לפני שישים שנה בתנוס, ממשיכה כאן בארץ בסייעתא דשמיא, ומצמיחה תלמידי חכמים בכל מקום ומקום.

בנוסף ללימודי המסכתות שנלמדים בישיבה, יש לנו גם סדר לימוד הלכות שבת של כשעה ביום, כך כל תלמיד שמתחנן זוכה ומונחים בכיסו הלכות שבת. סדר הלימוד כולל שני דפים של משנה ברורה עם טור ובית יוסף לשבוע. לצערנו לימוד ה"טור והבית יוסף נשכח במקומות האחרים, ואצלנו זכינו ברוך ה' והבחורים לומדים משיעור א' בישיבה גדולה עד החתונה כל שבוע על פי הסדר הנ"ל. מדי שבוע נערך מבחן עם שאלות פרקטיות, והתלמידים לומדים כיצד לגשת למקרים אמיתיים וכיצד לנהוג בהם הלכה למעשה.

בסייעתא דשמיא סיימנו בתקופה האחרונה הלכות מוקצה, ושבוע שעבר הזמנו את הגאון הרב אהרן בוטבול שליט"א לבחון את התלמידים, ובסיום הבחינה סיפר שיש לו שיעורים קבועים בכמה כוללים ובכל מקום האברכים של ישיבת כסא רחמים הם המצויינים והטובים ביותר, בעיון ישר, סברא נכונה ובקיאות רחבה.

זכות אדירה להיות שותף בעולם התורה שהולך וצומח.

אוכל מפירותיהם בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם

הבא

אתמול התקשר אלי יהודי בשם גבריאל וסיפר שכל שנה הוא קונה כרטיס הגרלה וזוכה לראות את ההבטחה של מרן

ולרדת במדרגות, משום שהוא טלטול במקצת במקום צער בעלי חיים. אך לישא ולהרים את כל גוף הכלב בידיו אסור.

ליטוף חיות מחמד

ט. שאלה: האם מותר ללטף כלב או חתול בחול ובשבת?

תשובה: ביום חול ודאי שאין איסור כלל ללטף כלב או חתול (ויש מקומות שנמנעים מכך מחמת שהן חיות טמאות, וזו מידת חסידות).

ליטוף חיות בשבת – ביארנו בתשובה הקודמת שאסור לטלטל בעלי חיים בשבת, וגם טלטולם במקצת אסור אלא אם כן במקום צער בעלי חיים, וכגון שאין לחיה מה לאכול. וכתב הרב משנה ברורה (סימן שח ס"ק קנא) שדוקא משום צער בעלי חיים התירו טלטול במקצת, ובלאו הכי אסור, וכמבואר בשלחן ערוך (סימן שיא ס"ז).

מרן ראש הישיבה שליט"א (בהגהות "איש מצליח" שם) כתב שלפי זה אסור ללטף כלב או כל חית מחמד בבית, מפני שבשעת הליטוף שערותיו זזות ולמעשה הוא מטלטל מוקצה. ולמרות שאינו מגביה את כל המוקצה אלא רק מקצת משערותיו, על כל פנים זה נכלל בגדר טלטול במקצת ואסור.

טלטול גביע מעדן מרוקן

ט. שאלה: קופסת שימורים, לבן או מעדן שרוקנו את תכולתם, האם נחשבים למוקצה?

תשובה: מותר.

כתב מרן בשלחן ערוך (סימן שח ס"א) שמותר לטלטל מחט שלמה כדי ליטול בה את הקוץ (שאף על פי שיתכן שבזמן הוצאת הקוץ יצא גם מעט דם, מכל מקום זה לא פסיק רישיה). ואמנם המחט היא מוקצה מדין כלי שמלאכתו לאיסור, אבל מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך שימוש בגופו.

אבל אם המחט נשברה, אסור להשתמש בה מפני שרגילים לזרוקה לאשפה והיא לא נחשבת לכלי.

לכאורה לפי זה קופסת שימורים שרוקנו את תכולתה, והוא הדין לגביע של לבן, מעדן וכדומה, שלאחר שמרוקנים את תכולתם רגילים לזרוק אותם, יהיה אסור לטלטלם בשבת.

אבל באמת יש חילוק, כי מחט נשתנה שמה ממחט למחט שבורה, וכיון שדרך העולם לזרוקה לאשפה – אין עליה שם כלי ואסור לטלטלה.

הוא ניגש עוד פעם אל משרדי ההוצאה לפועל, ואמרו לו שהוא יכול אמנם להגיש התנגדות ואז ייערך משפט, אבל אין לו סיכוי לזכות במשפט. לכל היותר ירוויח מעט זמן.

המעשה הזה היה ביום שלישי, והוא היה כבר שבור לגמרי. אז הוא נזכר במה שמר אבי מורנו הגאון הרב צמח שליט"א כל פעם מספר על הישועות של כרטיסי ההגרלה, והוא שם את מכתב הזימון למשפט (שעומד להתנהל בשבוע שאחריו ביום ראשון), בתוך הארנק שלו תוך כדי שהוא מתפלל לקב"ה שיעזור לו ויציל אותו מהמצב שנקלע אליו.

לאחר יומיים, יום חמישי, הוא הלך לנוח צהריים, ושמע את אשתו מדברת בטלפון עם עורך דין ערבי. הוא הבין שהם מדברים על המשפט הזה, ושואל את אשתו מה הוא רוצה. אשתו אומרת לו שהעורך דין הזה הוא מהוצאה לפועל, והוא אמר שהם מסכימים לוותר על כל הסכום ויחתום שגם הוא מוותר על המשפט.

הוא לא הבין מה קרה, אבל הוא לא השתהה ומיד שלח הודעה שהוא מבטל את המשפט. ואכן ויתרו להם על כל הסכום. זכות גדולה להיות שותף בהחזקת התורה. אשרי מי שזוכה.

ראש הישיבה שליט"א שהבטיח לתורמים שיזכו לקבל פי עשר מהתרומה שלהם, וזה דבר בדוק ומנוסה.

השנה הוא היה צריך ישועה גדולה, היה לו משפט נגד רשויות של המדינה, והוא קיבל סכום גבוה מאד. עורכי הדין שלו אמרו שאין מצב שיקבל כך, אבל למעשה הוא קיבל פי עשרות מהסכום שעורכי הדין ציפו לקבל.

בזמן שהיינו באמריקה ניגש אלינו יהודי בשם ציון טרבלסי, וסיפר שיש לו חנות רהיטים בשם "אחים טרבלסי". הוא היה בקשרי מסחר עם מפעל מסוים, והיה נותן להם צ'קים מראש, והיו נותנים לו אספקת סחורה על סמך הצ'קים הללו. בתקופת מגפת הקורונה המפעל הוא פשט את הרגל, והיהודי הזה מיהר לבטל את כל הצ'קים שעדיין לא גבו אותם.

היות שלא היה כתוב "למוטב בלבד" זה מעשה פלילי, ולאחר שנתיים קיבל מכתב מהוצאה לפועל שבעל המפעל העביר את הצ'קים למישהו אחר. כשראה שהם מבוטלים הוא תבע אותה להוצאה לפועל, והם דרשו ממנו לשלם.

ניגש אל ההוצאה לפועל, עד שהגיע למנהל, והוא אמר לו שהמצב אבוד. הם לא יכולים לעזור לו. הוא ניגש לעורכי דין שייסעו לו, אבל הם אמרו שאין אפשרות שיזכה בתביעה.

בירווי הלכה

מעשה בבית הכנסת שרצה הגבאי להניח בערב ר"ה אקווריום עם דגים במקום מוצנע בבית הכנסת, וביום ר"ה אחר תפילת מנחה, יקחנו ויניחנו על גבי התיבה לאמירת התשליך. והנה ידוע שאסור לטלטל בעלי חיים וכמ"ש מרן (בסי' שח סט"ל). ואפילו הם עשויים לנוי הו"ל מוקצה מחמת גופו, וכמ"ש מו"ר המנוח"א בח"א פי"ב (סעיף מח).

ושמעתי מת"ח אחד להתיר להניח מעיו"ט טבעת זהב בתוך האקווריום והו"ל בסיס לדבר האסור והמותר. ולכאורה יש לסייעו מדברי מו"ר המנוח"א (שם סכ"ג) שכתב סכין של מוהלים הרי הוא מוקצה מחמת חסרון כיס ואסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו, ומוהל שצריך למול בשבת נכון שייחד איזה כלי ולתת בתוכו דבר שמותר בטלטול וחשוב יותר מהסכין, ואחר המילה יניח המוהל את הסכין בכלי זה. עכת"ד. ובהערה 50 ביאר דהו"ל הכלי בסיס לדבר האסור והמותר ואינו נאסר בטלטול. ושכעין זה כתב בספר לקט יושר יו"ד (עמוד 52) שכתב ואמר מהרא"י בשבת אחר שמל וכו' טוב להניח הסכין אחר שמל בו, בשמן, ומטלטלו אגב השמן. ע"כ. ודון מינה ואוקי באתרין. ע"ש. ולע"ד יש לאסור לטלטל את האקווריום אגב הטבעת, משום שיכול לקחת את הטבעת משם ולא יצטרך לטלטל את האיסור. ומדברי לקט יושר ודאי שאין ראייה, שהרי לא יוכל לקחת את השמן בלי לטלטל את הסכין. ואולם גם מדברי מו"ר אין ראייה לנ"ד, דהתם שאני שעיקר הטלטול הוא לצורך המקום, כי האדם צריך את השולחן (וכדומה) שמונח עליו הסכין, אלא שאם הסכין מונח על השולחן אסור לטלטלו כיון שהוא מוקצה, אבל כאשר מונח בכלי דבר המותר והאסור יכול לטלטל כל הכלי יחד כדי להשתמש בשולחן, כיון שאם ינער את האיסור יאסור את השולחן, וכעין מ"ש מרן בסי' שט סעיף ג. אבל בנ"ד כל הטלטול כולו לצורך המוקצה, ואין ללמוד משם להתיר.

והנה מקרוב נשאלתי באחד שרצה לקחת משחה שצריך להביא לסבו, ולהניחה בעיו"ט בתוך שקית שיש בה חפצים המותרים וחשובים יותר, והו"ל בסיס לדבר האסור והמותר ויקחם יחד ביו"ט. וכן נשאלתי מאדם אחר שהולך בע"ש עם משפחתו לבית הוריו וחוזרים בשבת אחר סעודת שחרית, ורוצה להניח את הפלאפון בתוך התיק יד שמונחים בו חפצי היתר חשובים יותר ויטלטלם יחד לביתו.

ונראה דהיינו מ"ש מרן (סי' שט ס"ג) כלכלה מלאה פירות ואבן בתוכה, אם הם פירות רטובים כגון תאנים וענבים יטול אותה כמו שהיא, שאם ינער הפירות מתוכה יפסדו, אבל אם הם פירות שאינם נפסדים ינערם וינער גם האבן עמהם ולא יטלנה עמהם. וה"מ כשאין צריך אלא לפירות או לכלכלה, אבל אם היה צריך למקום הכלכלה מטלטלה כמות שהיא. ע"ש. והיינו שכל שיוכל באיזה עצה לתקן שלא יטלטל האבן לא היקלו בזה אף שהוא בסיס לאיסור ולהיתר וכמ"ש המשנ"ב (סק"י). וא"כ בנדון דידן כיון שיכול לנער הכל ולקחת ההיתר בלבד אין לו לקחת האיסור. ולכאורה יש לומר דלא הצריכו לנער את האבן אלא כשאין לו צורך בטלטול האבן אבל אם יש לו בה צורך מותר, דמאי נ"מ אם זה לצורך דבר המותר או לצורך המוקצה, דהא לא קי"ל כרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל (ואמנם שם מטלטל את ההיתר, מ"מ בנ"ד מטלטל את האיסור בדרך היתר). וכעין זה יש לדחות הראיה מדין המחיתה בסי' שי ס"ח. ע"ש. אבל כ"ז הוא דוחק, אם כי לא מצאתי ראייה מפורשת לאסור.

ולכאורה יש להביא ראייה לאסור מדכתב מרן שם (ס"ד) שכח אבן ע"פ חבית או מעות על הכר, מטה חבית על צידה והאבן נופלת ומנער הכר והמעות נופלים, ואם היתה החבית בין החביות בענין שאינו יכול להטות אותה במקומה יכול להגביהה כמו שהיא עם האבן למקום אחר להטותה שם כדי שתפול מעליה וכו'. עכ"ל. וכתב המג"א (סק"ה) ומנער הכר, ואם עושה כן לצורך המעות שלא יגנבו אסור (ב"י בשם רי"ו). ועיין סי' שיא ס"ח. ועיין בגפ"ת. עכ"ל. ור"ל דכתב מרן שם טלטול מן הצד לצורך דבר המותר מותר (אבל לצורך דבר האסור אסור). ועיין בשער הציון (סקי"ז) שהקשה מדברי המ"א (סי' שי סקי"א) שכתב בשם הב"ח דאי איכא הפסד במוקצה על ידי הניעור אין צריך לנער אלא מטלטל את ההיתר עם המוקצה ביחד. ותירץ השעה"צ דשם עיקר הטלטול בשביל ההיתר (אלא שבשביל ההיתר סגי בניעור, אבל יהיה פסידא למוקצה), משא"כ בזה שעיקר הטלטול בשביל המוקצה וכו'. ע"כ. ומבואר מכל זה שאם מטלטל לצורך המוקצה אסור. ומכאן יש ללמוד שאסור לטלטל את האקווריום שבתוכו טבעת, כיון שכל הטלטול הוא לצורך המוקצה. אבל ללמוד מכאן גם שאסור לטלטל את התיק ובתוכו הפלאפון, כיון שכל טלטול הפלאפון הוא בשביל הפלאפון, אין שני הנדונים שוים ממש, דהתם מטלטל רק לצורך המוקצה. אבל בנ"ד לוקח את השקית לצורך דברי ההיתר שבתוכה אלא שדרך אגב מטלטל גם את האיסור. ואין זה דומה אלא לכלכלה והאבן בתוכה.

השיעור נמסר ביום ראשון ט"ו טבת תשפ"ג

עורך העלון: הרב שלמה נחום

ביקורת: הרה"ג רבי יצחק מאזוז

ניתן להשיג את ספרי מורנו הרב שליט"א במייל, וכן בכל רחבי הארץ בפל' 052-7108693

ניתן להצטרף לאלפים המקבלים את העלון במייל, וכן ליצור קשר בדוא"ל -

A025606532@gmail.com